

Asia: VN/19873/2023

Lausuntopyyntö syyteneuvottelun käyttöalan laajentaminen; työryhmän mietintö

Nykytila

Mitä huomioita teillä on nykytilaa koskien?

Nykytilaa on pidetty poliisissa liian työläänä prosessin monimutkaisuuden johdosta verrattuna siihen, miten rikosasian vienti tavanomaiseen menettelyyn vaatii, jonka vuoksi syyteneuvottelun käyttöala on jäänyt vähäiseksi, vain valmiiden esitutkintojen syyteneuvottelua ja esitutkinnan aikana käynnistettyjen neuvottelujen osalta lähes olemattomaksi.

Poliisi pitää erittäin tärkeänä, että rikosprosessin sujuvaan läpivientiin saadaan tehokkaita keinoja. Nykyisessä mallissa esitutkintaviranomaisille ei ole kohdistunut ollenkaan prosessihyötyjä.

Keskeiset ehdotukset

Velvollisuus arvioida syyteneuvottelun edellytyksiä

.Poliisihallituksella on valmius laatia poliisille ohjaus syyteneuvottelun edellytysten harkintaan.

Tutkinnanjohtajan ja syyttäjän on yhdessä katsottava, mihin asioihin tuomioesityksessä viitataan ja mitä materiaalia sen liitteeksi voidaan laittaa ilman, että vaarannetaan esitutkinnan mahdollista jatkoa (epäillyllä on oikeus tutustua tuomioesityksen liitteinä olevaan esitutkintamateriaaliin). Esitutkintaviranomaisen on aina varauduttava siihen, että syyteneuvottelu voi myös kariutua. Esitutkinnan tutkinnanjohtajalla on tällöin velvollisuus saattaa esitutkinta asiassa päätökseen tavanomaisen rikosprosessin kautta.

Poliisihallitus pitää ehdotettuja muutoksia kannatettavina.

Ilmoitukset asianosaisten oikeuksista

Poliisihallitus pitää ehdotettuja muutoksia kannatettavina ja Poliisihallituksella on valmius päivittää ilmoitukset ehdotetun mukaisiksi, mutta syyteneuvottelun ohjeistamista ei pitäisi käydä niiden asianosaisten kanssa läpi, joiden asiaan syyteneuvottelu ei millään tavalla sovellu.

Syyteneuvottelun kohteena olevat rikokset

Ensisijaisesti Poliisihallitus pitäisi järkevänä syyteneuvottelun kohteena olevien rikosten rikoslajineutraaliuutta, pois lukien murha. Esityksessä ehdotetaan, että syyteneuvottelun käyttöalaa laajennetaan työryhmän tehtävänannon mukaisesti uusiin rikoksiin ja nämä olisivat törkeä huumausainerikos, törkeä ihmiskauppa ja törkeä ryöstö. Poliisihallitus katsoo, että rikoslajineutraali lähestymistapa olisi oikeudenmukaisempi vaihtoehto, kuin poiminta eri rikosnimikkeitä syyteneuvottelun käyttöalaan.

Poliisihallitus haluaa myös huomioida, että lievempiä rikoksia on huomattava määrä, joten määrän takia prosessiekonomiaa voitaisiin saavuttaa, mikäli myös pienempiä rikoksia otettaisiin aktiivisesti syyteneuvottelun piiriin. Asianomistajan ja myös yhteiskunnan kannalta pienempikin tuomio asiasta on parempi kuin se, että rikos rajoitetaan esitutkinnassa. Lievempienkin rikosasioiden syyteneuvottelu voitaisiin nähdä tukevan laajasti oikeusjärjestelmää.

Poliisihallitus pitää kuitenkin ehdotettuja muutoksia kannatettavina, vaikka kannattaakin ensisijaisesti rikoslajineutraalia lähestymistapaa.

Yhteisösakosta neuvottelu

Poliisihallitus pitää ehdotettuja muutoksia kannatettavina.

Oikeushenkilöt voivat hyötyä syyteneuvottelusta yhtä lailla kuin luonnolliset henkilöt, jos ne pyrkivät myötävaikuttamaan epäiltynä olevan rikoksen selvittämiseen taikka estämään tai poistamaan rikoksen vaikutuksia.

Syyttäjällä tulee olla toimivaltaa harkita ja esittää yhteisösakon määrään alennusta, mikäli vastaajataho on pyrkinyt omalla toiminnallaan myötävaikuttamaan rikoksen selvittämiseen.

Liiketoimintakiellosta neuvottelu

Poliisihallitus pitää ehdotettuja muutoksia kannatettavina.

Syyttäjällä tulee olla toimivaltaa harkita ja esittää liiketoimintakiellon pituuteen alennusta, mikäli vastaajataho on pyrkinyt omalla toiminnallaan myötävaikuttamaan rikoksen selvittämiseen.

Rikoshyödyistä neuvottelu, kun se liittyy asianomistajan vahingonkorvausvaatimukseen

Esityksessä ehdotetaan, että rikoshyödyt voisi neuvotella tilanteessa, jossa epäilty tai vastaaja on saavuttanut sovinnon asianomistajan kanssa vahingonkorvauksen määrästä, mutta syyttäjä katsoo vahingon olevan sovittua suurempi.

Rikoshyöty on lain mukaan tuomittava valtiolle, mutta on olemassa tilanteita, joissa asianosaisten välinen sopimus voi tuottaa paremman ja/tai oikeudenmukaisen ratkaisun. Tutkinnanjohtajan ja syyttäjän aktiivinen yhteistyö esitutkinnan aikana on edellytys onnistuneelle syyteneuvottelulle myös rikoshyödyn osalta.

Poliisihallitus pitää ehdotettuja muutoksia kannatettavina.

Syyteneuvottelu muutoksenhakuasteessa

Rikosprosessi on muutoksenhakuasteessa jo loppusuoralla, joten syyttäjän ei tuomioesi-tyksessä tulisi lähteä tarjoamaan kovinkaan paljoa alennusta tunnustamisesta. Muutoin syyteneuvotteluprosessi tulee kokemaan inflaation ja vaikuttaa esitutkinnan aikaiseen syyteneuvotteluhaluuteen.

Poliisihallitus pitää kuitenkin ehdotettuja muutoksia kannatettavina.

Seuraamuskannanottojen informatiivisuus

Kannanotot ja kirjaustyöt tulevat viemään syyttäjältä jonkin verran aikaa. Menettely lisää kuitenkin syyttäjätöiminnan läpinäkyvyyttä ja luo uskottavuutta syyteneuvottelua kohtaan.

Poliisihallitus pitää ehdotettuja muutoksia kannatettavina.

Tunnustamisoikeudenkäynnin määräaika

Syyteneuvotteluprosessin kannalta on tärkeää, että tunnustamisoikeudenkäynti pidetään tietyn suppean aikarajan sisällä, jotta asianosaisten kyky ennakoida on yksi kannustin menettelyyn ryhtymisessä.

Poliisihallitus pitää ehdotettuja muutoksia kannatettavina.

Esitutkintalain mukainen tunnustamismenettely

Esityksessä ehdotetaan, että esitutkintalain mukaisesta tunnustamismenettelystä luovutaan. Prosessin selkeyttäminen on hyvä muutos, koska prosessin käynnistäminen vaatii viranomaisen osaamisen ja ehdotuksen lisäksi asiaosaisten halua ja suostumusta prosessiin.

Poliisihallitus pitää ehdotettuja muutoksia kannatettavina.

Vaikutukset

Millaisia taloudellisia vaikutuksia arvioitte esityksellä olevan?

Syyteneuvottelun pääkäyttöala tulee valituilla rajauksilla todennäköisesti olemaan talousrikospuolen rikosasioissa, asioiden näytön olemassaolon johdosta.

Ensin uuden prosessin käyttöönottoon viranomaisilla menee koulutuksen ja opettelu osalta jonkin aikaa. Prosessieconomisen hyödyn saanti tulee jäämään kuitenkin vaatimattomaksi, vaikkakin talousrikospuolen asioissa potentiaalinen asiamäärä on suuri. Laajempi käyttöala olisi keino laajempaan hyötyyn.

Millaisia viranomaisvaikutuksia arvioitte esityksellä olevan?

Poliisi ja syyttäjät pilotoivat nykyistä tunnustamismenettelyä/syyteneuvottelua työryhmytyöskentelyn aikana. Tarkoituksena oli kerätä olemassa olevasta lainsäädännöstä ja prosesseista käytännön tietoa työryhman käyttöön. Pilotointi toteutettiin kuuden poliisilaitoksen alueella. Poliisilaitosten talousrikosyksiköissä pyrittiin löytämään pilottiin erityisesti sellaisia yksinkertaisia asioita, joista voitaisiin käynnistää esitutinnan aikainen tunnusta-mismenettely kokemuksen kartoittamiseksi. Pilotin kokemukset kirjattiin hallituksen esitysluonnokseen.

Syyteneuvotteluun soveltuvat rikosasiat tulee tunnistaa mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Käytön kautta viranomaisten osaaminen lisääntyy ja syyteneuvottelu tulee kiinteämmäksi osaksi rikosprosessia jo esitutkintavaiheessa. Syyttäjien ja tutkinnanjohtajien yhteinen koulutus tulee olemaan edellytys onnistuneeseen toimintaan. Yhteinen koulutus takaa paremmin myös yhdenmukaisemman toimintavan. Järjestettävään koulutukseen tai koulutuksiin tulisi ottaa mukaan myös oikeudenkäyntiavustajat (asianajajat ja lupalakimiehet) ainakin joitain osin. Yhteinen koulutus selkeyttäisi prosessissa asioimista.

Millaisia muita yhteiskunnallisia vaikutuksia arvioitte esityksellä olevan?

Poliisihallitus tulee osaltaan ohjeistamaan poliisin syyteneuvottelun käyttöön. Syyteneuvottelun käytön lisääntymisen kannalta ratkaisevaa on myös, miten epäillyt ja heidän avustajansa ottavan asian. Epäiltyjen tulisi olla itse aktiivisia syyteneuvottelun käynnistämiseksi, koska epäillyn tunnustamistahto on edellytys syyteneuvottelun käynnistämiseen.

Millaisia muita vaikutuksia arvioitte esityksellä olevan? (Esimerkiksi ihmisryhmiin kohdistuvat vaikutukset)

Poliisihallituksella ei ole huomioita.

Vaihtoehtoiset ratkaisut

Miten kommentoitte muita toteuttamisvaihtoehtoja (mietinnön jakso 5) ja erillisessä muistiossa esitettyjä ratkaisuvaihtoehtoja? Millaisia vaikutuksia niillä olisi?

Kuten Poliisihallitus on jo tuonut esiin, Poliisihallitus kannattaa rikoslajineutraalia vaihtoehtoa ja viranomaisjohtoisempaa suhtautumista rikosten rikosprosessin läpivientiin syyteneuvottelun kautta, jossa asianomistajan vahva asema ei voisi estää syyteneuvottelun läpivientiä, kun katsotaan syyteneuvottelun tavoitetta prosessieconomisempana vaihtoehtona.

Onko jokin muu tapa, jolla esityksen tavoitteet voitaisiin toteuttaa?

Ehdotetussa syyteneuvottelussa epäilty kertoo vain omista rikoksistaan eikä hänen tarvitse toimia todistajana oikeudenkäynnissä. Joissakin maissa erityisesti vakavien rikosten tutkinnassa voi saada alennusta omasta tuomiostaan, kun toimii todistajana esimerkiksi organisaatorikollisuuden tutkinnassa. Kyseisen kaltaista menettelyä tai prosessia ei nyt ehdotetussa syyteneuvottelussa ole olemassa. Syyteneuvotteluun osallistuva ei toimi syyttäjän todistajana. Pitäisikö Suomessakin ottaa vastaavanlainen menettely käyttöön?

Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

Miten kommentoitte mietinnön näkemyksiä, jotka koskevat suhdetta perustuslakiin ja säätämisjärjestystä (mietinnön jakso 11)?

Poliisihallituksella ei ole kommentteja.

Muut havaintonne ja kommenttinne esitysluonnoksesta

.

Työryhmän alkuperäisessä toimeksiannossa ei rajoitettu syyteneuvottelun mahdollista käyttöalaa. Työryhmä olisi ehdottanut käyttöalan laajentamista kaikkiin rikoksiin (pois lukien elinkautiset vankeusrangaistukset). Poliisihallitus kannattaisi tätä vaihtoehtoa.

Poliisihallitus katsoo, että rikoslajineutraali lähestymistapa olisi voinut olla vaikutuksiltaan merkityksellisempi kuin asettamispäätöksen muutoksen jälkeinen versio syyteneuvottelun käyttöalan laajentamisesta.

Rikoslajineutraaliuden osalta käytiin useita keskusteluja poliisin sisällä ja todettiin, että tekijän tunnustama rikos olisi voinut vähentää asianomistajan henkistä kärsimystä, kun rikosasia olisi tullut nopeammin päätökseen syyteneuvottelun kautta verrattuna normaaliin rikosprosessiin. Myöskään epäillyn saamat edut eivät olisi niin suuria, etteikö asianomistajan kannalta edut olisivat kuitenkin olleet korkeammat.

Asianomistajan vahva asema rikosprosessissa voi aiheuttaa syyteneuvotteluissa etenemisesteitä. Esimerkiksi tietoverkkoavusteisissa petoksissa yksittäisessä rikosasiassa voi olla satoja asianomistajia ja heihin kaikkiin on esitutkinnassa otettava yhteyttä ja selvitettävä heidän vaatimuksensa. Yksittäinen asianomistaja voi myös estää suunnitellut syyteneuvottelut, vaikka kaikki muut sadat asianomistajat siihen suostuisivat. Yhteiskunnallisen edun tulisi mennä syyteneuvottelussa yksittäisten asianomistajien edun edelle ja mahdollistaa syyteneuvottelu yksittäisten asianomistajien suostumusten puutteista huolimatta.

Korteniemi Anna-Riina
Poliisihallitus